

KONULARINA GÖRE YAPILMIŞ TÜRKÜ SINIFLANDIRMALARININ GELENEKSEL TÜRK HALK MÜZİĞİ NAZARİYATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

*Banu MUSTAN DÖNMEZ***

*Sinan HAŞHAŞ****

ÖZET

Anadolu halkının doğumdan ölüme kadar başından geçen her türlü olayı kendine konu olarak seçen türküler, ait olduğu coğrafyadaki kültürel dokuya olan adaptasyonu ile belleklere yerleşmiş ve yaşanmış olaylardan hayat bulması sebebiyle çok geniş bir konu dağarıyla günümüze kadar süregelmiştir. Konuları açısından bu denli geniş bir çerçeveye sahip olan türküler, araştırmacıların perspektiflerine göre konuları açısından farklı şekillerde ele alınarak, birçok sınıflandırmaya tabi tutulup kaynaklarda yer almışlardır. Bu çalışmada; konularına göre yapılmış olan ve ulaşılabilen türkü sınıflandırmaları incelenmiş, ardından beş adet farklı türkü sınıflandırması örneklem olarak ele alınarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda ele alınan türkü sınıflandırmalarının kendi aralarında birçok açıdan farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında; konularına göre yapılmış olan türkü sınıflandırmalarının, Geleneksel Türk Halk Müziği'nde (GTHM) birer müzikal tür olarak algılanabildiği, bu yanlış algılamının GTHM nazariyatını olumsuz yönde etkileyebileceği sonuçlarına ulaşılmış ve elde edilen kazanımlar neticesinde konuya yönelik öneriler sunulmuştur.

Çalışmada müzikal özelliklerine göre yapılan türkü sınıflandırmaları (bozlak, zeybek, vb.) ile konularına göre yapılan türkü sınıflandırmalarının (ninni, güzelleme vb.) iki farklı alanda kategorize edilmesi gerektiği, konularına göre yapılan türkü sınıflandırmalarının, müzikal özelliklerine göre yapılan türkü sınıflandırmalarıyla karıştırılmaması gerektiği, konularına göre yapılan türkü sınıflandırmalarının GTHM nazariyatı açısından standartlaştırılması gerektiği, farklı konuların aynı türkü içerisinde yer alması durumunda ise *karma konulu türküler* gibi yeni bir kategorizasyon oluşturulması gerektiği sonuç ve önerilerine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Türk Halk Müziği, Türkü Sınıflandırması, Konu, İçerik.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr. İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Müzikoloji Anabilim Dalı.

El-mek: banu.donmez@inonu.edu.tr

*** Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Türk Halk Müziği Anasanat Dalı.

AN EVALUATION OF LYRICAL TÜRKÜ CLASSIFICATIONS IN THE CONTEXT OF TRADITIONAL TURKISH FOLK MUSIC THEORY

ABSTRACT

Türküs (turkish song) containing every topic from human's birth till death and adapted to cultural texture of belonging geography have come down through mnemonically. According to some reseachers, *türküs* containing broad topics, are classified different ways from the point of its topics in literature. First, lyrical/topical classifications have been handled in this study. Second, five lyrical/topical *türkü* classifications were handled and reviewed as a sampling, and evaluations have been made. It has been stated that there are many distinctness between lyrical/topical *türkü* classifications.

Within the scope of this search, some results have been received: Some lyrical/topical *türkü* classifications could be perceived as a musical genre and this misguided perception could affect improperly the traditional Turkish folk music theory. After getting some results, some suggestions have been submitted related to this topic.

By way of this study, some results and submissions were obtained. These are: *Türkü* classifications must be seperated according to musicality and lyric/topic; musical classifications and lyrical/topical classifications must not be interweaved each other; lyrical/topical *türkü* classifications must be standardized for building up a better theory of traditional Turkish folk music, a new categorization must be engendered such as *türkü* with combined topics when different lyrical subjects take part in a *türkü*.

Key Words: Traditional Turkish Folk Music, Lyrical/topical *Türkü* Classification, Subject, Lyrics.

Kısaltmalar:

GTHM: Geleneksel Türk Halk Müziği

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

GİRİŞ

Tüm sözlü kültür ürünlerinin doğası gereği, söz çok önemli bir yere sahip olup, özenle korunması için farklı stratejiler geliştirilmiştir: Ong, hece ölçüsü, uyak, ritim, kalıpsallık gibi niteliklere sahip olan bu yapısal stratejilerin belleği geliştirici, akılda tutucu nitelikleri üzerinde durmuştur (Ong, 2003: 49). Arkaik dönemlerde söz, günümüzün yazısı gibi 'senet' ya da 'belge' niteliği taşımaktaydı. Arkaik kültürlerin, oluşumu itibariyle 'söz' kökenli olması durumu, somut olmayan tüm halk ürünleri için geçerlidir (Turhan Tuna, 2013: 1348; Türk, 2009: 83). Türk'e göre halk ürünlerinde kültürün söz yoluyla devindirilmesi, bu ürünlerin anonimleşmesini sağlayan en önemli etkidir (Türk, 2009: 83). Fidan'a göre ise kültürün söz yoluyla devindirilmesi yöntemi, özellikle halk kültüründe halen aktif olarak kullanılmaktadır ve yazılı kültür ve elektronik ortam bu

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

durumu engelleyememiştir ve yazara göre deneyimler, savaşlar, afetler, hüznler ve tüm yaşantı, sözlü kültür ürünleriyle bugüne kadar taşınmıştır (Fidan, 2011: 140). GTHM de kaynağını arkaik dönemden alarak bugüne geldiği için, kültürü söz yoluyla devindirme ve aktarma yöntemi, bu ürün türü için de geçerlidir.

GTHM ürünlerinde söz unsurunun çok önemli bir yere sahip olduğu, 2014 yılı itibariyle TRT tarafından arşivlenen GTHM ürünlerinin¹ 4974 tanesinin sözlü ve 682 tanesinin sözsüz (enstrümantal) ürünler olmasından anlaşılmaktadır (Görüşme-2014, Sabri Sabuncu²). GTHM’de bu kadar önemli bir yere sahip olan türkülerin konularına bakıldığında, doğumundan ölümüne kadar Anadolu halkının başından geçen her türlü olayı görebilmek mümkündür. Daha açık bir ifadeyle, Anadolu halkının kültürünü ve yaşayışını türkülerin içeriklerinde bulabilmek mümkündür.

Bu kadar geniş konu dağarına sahip olan türküler, konularına göre birçok farklı sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Araştırmacıların perspektiflerine göre farklılık gösterdiğinden bu sınıflandırmalar, standart olamaması açısından sorunludur.

Bu araştırmada konularına göre yapılmış olan türkü sınıflandırmaları incelenmiş ve yapılan bu sınıflandırmaların ortak ve farklı noktaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yalnızca söz unsuru dikkate alınarak yapılmış olan türkü sınıflandırmalarının, GTHM nazariyatı açısından yeri saptanmaya çalışılmıştır. Öz olarak bu çalışmanın GTHM nazariyatına, türkülerin konuları yönünden sınıflandırılabilmesi noktasında katkı sağlanması hedeflenmektedir.

1. GELENEKSEL TÜRK HALK MÜZİĞİ ve TÜRKÜ

Dünya üzerindeki tüm folk (halk) müzik çeşitleri, kültürel ve biçimsel olarak farklı niteliklere sahip olsalar da, içerdikleri ortak özellikler yönüyle şemsiye bir kavram altında ele alınmaktadır. 19. Yy’dan bu yana, çeşitli folklorcu ve etnomüzikologlar tarafından *folk müziği* teriminin tanımına ilişkin birçok çaba bulunmaktadır (Pelikoğlu, 2012: 17).

Yabancı ve yerli bazı araştırmacılara göre halk müziğinin genel olarak tanımlaması şöyledir: Titon’a göre, “halk müziği; gelenekselliği, sözlü aktarımı ve bölgesel-etnik bir temele dayalı olması, küçük gruplar arasında sıkça icra edilen, çoğunlukla gündelik yaşamdaki yüz yüze etkileşimi vurgulayan müzik türlerini kapsamaktadır” (Titon, 1999: 59). Alman müzik bilimci Hugo Riemann’a göre ise folk müziği anonim nitelikli, bu niteliği nedeniyle halka mal olmuş, kolay bir yapısı bulunan ve belleğe kolayca yerleşebilen halk ürünüdür (Hoşsu aktarımı, 1997: 4). Arseven’e göre kolay benimsenen ve üretilen, halkın yakınlık gösterdiği ürünler halk müziği kapsamına girmektedir (Arseven, 1992: 25). Bohlman ise, tüm dünyada halk müziklerinin geleneksellik, otantisite, bölgesel diyalekt, sözlü kültürel anlatım ve aktarım özelliklerine sahip olduğunu vurgular (Bohlman, 1988: 10–15).

GTHM, yukarıda yapılan halk müziği tanımlarında yer alan özellikleri içerir, ancak temel farkı, Anadolu bölgesine özgü kültürel nitelikleri içinde barındırıyor olmasıdır. Bu nitelikler, GTHM’ye üslupsal olarak yansımaktadır (usul, ezgi, tavır, söz, ağız, çalgı vb.). GTHM ile ilgili yapılmış bazı tanımlamalar şu şekildedir: “Yönetken’e göre; Türk Halk Müziği Türk köylüsünün, Türk aşiretlerinin, Türk âşıklarının anonim müziğidir (Emnalar aktarımı, 1998: 25). Emnalar’a göre bu müzik, anonimliğinin yanı sıra duygu, düşünce, espri, tarihsel geçmiş, coğrafi konum açısından Türk kültürünü temsil eder (Emnalar, 1998: 27). Pelikoğlu’na göre “Halkın ortak duygu ve düşüncelerini yansıtan, halk içinde her zaman var olan, halk sanatçıları tarafından hiçbir sanat

¹ TRT’ye ait GTHM repertuarı, var olan türkülerin sürekli notaya alınıp arşivlenmesi nedeniyle günden güne genişlemektedir. Yukarıdaki rakamlar, 2014 yılına aittir.

² Türk Halk Müziği Büro Şefi, Ankara.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

endişesi duyulmadan yakılmış, yaratılmış (bestelenmiş), halkın ya da halk sanatçılarının çeşitli sosyal ve toplumsal olaylar karşısındaki etkileniş ve duygularını gelenek ve görenekler çerçevesi içinde, ezgiyle anlatan ortak halk verileridir” (Pelikoğlu, 2012: 18). Özetle GTHM, yukarıda ifade edilen dünya folk müziklerinin ortak özelliklerini içinde barındırırken, bunu Anadolu ve Türk kültürüne özgü içeriksel (söz) ve biçimsel (ezgi, usul, ağız vb.) müzik öğeleri ile yapmaktadır. Bu özgünlük, Anadolu topraklarındaki sosyal, etnik, tarihsel, ekonomik vb. etmenlerin birer uzantısıdır.

Türkü kavramının tanımı ise araştırmacılar tarafından şu şekillerde yapılmıştır: “Türküler; sözlü iletişim yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılması, köklü bir geleneği olması, zaman içerisinde yayılarak çeşitli varyantlarının ortaya çıkması, anonim özellik taşıması, kendisini meydana getiren ve diğer türlerden ayıran yapı ve ezgi özellikleri bakımından bir folklor ürününde bulunması gereken tüm özelliklere sahiptir” (Öncü, 2011: 8); “Türk halk müziği içindeki tüm ezgi türlerini, halkımız türkü olarak ifade etmiştir. Türkü, halk edebiyatının ezgi eşliğinde söylenen şiir türü olmasına rağmen, tüm halk müziği türleri için kullanılan genel bir kavram haline gelmiştir. Halk arasında türkü söylemek, türkü çığırma şeklinde de yaygın olarak kullanılan bir deyim halini almıştır. Örneğin halk arasında Türk halk müziği türlerinden olan uzun hava, zeybek gibi türler de türkü olarak söylene gelmiştir” (Şahin, 2010:6); “Daha çok hece vezni, az da olsa aruz vezni ile yazılmış Türk halk edebiyatına ait sözlerin, genel olarak basit, kolayca anlaşılabilir ve küçük soluklu ezgilenilmesi sonucu oluşur” (Akdoğan: 1996, 148). Emnalar, Akdoğan’ın yaptığı türkü tanımını biraz daha genişleterek, şu tespitlerde bulunmuştur; “Türkî kelimesinden gelişen ve Türk’e ait anlamına gelen bu kelime genelde bütün kırık havalar (ritimli ezgiler) için kullanılmaktadır. Türklerin Türkü, Türkmanların Türkmani, Varsakların Varsağı adı ile anılan halk şarkılarının adıdır” (Emnalar, 1998: 243). Aynı biçimde Elçin de “Sözlü ve yazılı edebiyatımızda duyulan, söylenen veya görülen türküler, atasözü, masallar, bilmeceler ve mâniler gibi yaygın mahsullerdir. Bu mahsullere Doğu ve Kuzey Türkleri aynı kökten gelen ‘yır’ veya ‘cır’ adını vermişlerdir. Batı Türkleri, Türk kelimesinden doğan ve Türklere mahsus ezgi (melodi) manasına gelen Türkü’yü kullanmaktadırlar...” (Elçin, 1981:189–190) ifadesini kullanır.

Bu alıntılardan varılacak olan ortak nokta, türkülerin (türke özgü/ türkî anlamında) ilkin edebi türlere verilmiş olan ortak bir isimken zamanla içeriği ne olursa olsun tüm sözlü halk ezgilerine verilmiş ortak bir isim olmasıdır. Edebi halk şiirlerinin ezgileştirilerek sunulması geleneği, GTHM'nin dışında tüm halk müziği kültürlerinin akılda tutma ve estetize etme gereksinimiyle başvurduğu ortak stratejilerden biridir. Bunu Bohlman sözlü kültür-halk müziği ilişkisini, Ong ise sözlü kültürün psikodinamiğini ele aldıkları pasajlar içinde detaylı olarak vurgulamışlardır (Bohlman, 1988: 14–15; Ong, 2003: 49–50).

2. YÖNTEM

Bu araştırma doküman analizi yöntemiyle sürdürülmüştür. “...doküman analizi, belgesel gözlem ya da belgesel tarama olarak da tanımlanmaktadır” (Çepni, 2010: 106). Araştırma kapsamında ulaşılabilen türkü sınıflandırmaları ele alınarak, bu sınıflandırmaların aralarındaki farklı veya benzer noktalar ve teorik problemler belirlenmeye çalışılmış ve bu bağlamda sonuç ve önerilere gidilmiştir.

Araştırmanın ilk aşamasında; konularına göre yapılmış olan türkü sınıflandırmalarına yönelik ulaşılabilen kaynaklar incelenmiştir. İkinci aşamasında; kaynaklarda yer alan konularına göre yapılmış olan türkü sınıflandırmaları karşılaştırılarak, aralarındaki ortak veya farklı noktalar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın üçüncü ve son aşamasında ise, konularına göre yapılmış olan türkü sınıflandırmalarının, GTHM nazariyatı açısından sorunlu ya da doğru yönleri saptanmaya çalışılmış ve bu doğrultuda sonuç ve öneriler geliştirilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

3. KONULARINA GÖRE YAPILMIŞ TÜRKÜ SINIFLANDIRMALARI

Türkülerin müzikal özelliklerine göre yapılan sınıflandırmalarda yöresel tavır, usul, ağız, ezgi kalıbı vb. gibi biçimsel/ yapısal özellikleri dikkate alınmakta, konularına göre yapılan sınıflandırmalarda ise müzikal özellikler gözlemlenmeden yalnızca söz unsuru dikkate alınmaktadır. Türkülerin söz içeriklerine bakıldığında, halkın başından geçen çeşitli olayların sözlere yansımaları sonucu ortaya çıktığını söylemek mümkündür: “Türküler, sevgi, ölüm, ayrılık, gurbet, kahramanlık, doğal afetler, vb. sosyal olaylar karşısında halkın duygularını şiirlere dökerek ezgilendirmesi şeklinde oluşmaktadır” (Tatyüz, 2001: 2). Bu bölümde; bazı araştırmacıların türkülerin içeriklerine göre yapmış oldukları çeşitli sınıflandırma örnekleri sunulacaktır.

Emnalar, türkülerini içeriklerine göre; *sözel türlerine ve ezgilendiriliş amaçlarına göre* olmak üzere iki ana başlıkta şu şekilde sınıflandırmıştır;

“1. Sözel Türlerine Göre Türküler: Buradaki sınıflandırmada esas, halk edebiyatındaki türlerin dikkate alınmasıdır. (...) Buna göre yapılan tasnif, sadece şiirsel yapı ile ilgilidir. Örneğin, mani, semai, koşma, hoyrat, kalenderi, destan, nefes, tecnis, satranç gibi. Şöyle ki şiirsel yapısı mani olan bir türküyü mani denmekte, diğerleri de bu şekilde adlandırılmaktadır.

2. Sözel İçeriklerine ve Ezgilendiriliş Amaçlarına Göre Türküler: Bu tür sınıflandırmada esas, sözlerin içerdiği konular ve ezgilendiriliş amaçlarına göre olmaktadır. Örneğin;

A. Ölüm veya doğal afetlerden sonra yakılan ve konuları anlatan türkülere; ağıt

B. Güzellik konularını içerenlere; güzelleme

C. Aşk ve sevdâ konularını anlatanlara, sevdâ türkülerini,

D. Kahramanlık ve yiğitlik olaylarını anlatanlara, Yiğitleme veya Koçaklama,

E. Güldürücü ve komik olayları anlatanlara, satirik türküler,

F. Dua içerenlere, alkış,

G. Çeşitli meslekleri konu edenlere, iş ve meslek türkülerini,

H. Eşkiyalarla ilgili konuları anlatanlara eşkiya türkülerini,

J. Düğün ve kına törenlerini konu edenlere, düğün ve kına türkülerini,

K. Bebekleri uyutmak için kullanılanlara, ninni,

L. Sohbet toplantılarında okunanlara, sohbet türkülerini,

M. Askerlikle ilgili olanlara, asker türkülerini

N. Yolda okunanlara, yol türkülerini,

O. Çeşitli halk oyunları ile okunanlar, o oyunun adı ile ilgili, horon veya bar türküsü gibi adlandırmalar yapılmaktadır. (Emnalar, 1998:244)

Akdoğu, türkü sözlerini; *sözel içeriklerine, sözel türlerine, ezgilendiriliş amaçlarına ve seslendirildiği ortama göre* olmak üzere üç başlık altında toplayarak, bu sınıflandırmaları şu şekilde açıklamıştır;

“1. Sözel İçeriklerine Göre Türküler: Sözlerin içerdiği konuyu esas alarak adlandırılmış türkülerdir. Örneğin; sözleri kahramanlık yiğitlik olgularını içeren türkülere koçaklama ya da

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

yiğitleme, bir ölünün ya da doğal afetin ardından ortaya çıkan acılar için söylenmiş sözleri içeren türkülere ağıt, dua içerenlere alkış, beddua içerenlere kargış ya da ilenç, komik olayları içerenlere satirik, çalışmayla ilgili konuları içerenlere iş, eşkıyalığı konu edinenlere eşkıya, güzellik konusunu işleyenlere güzelleme türkü denilmiştir.

2. Sözel Türlerine Göre Türküler: Bu adlandırmada türkü sözlerinin, Türk Halk Edebiyatı'ndaki tür adı dikkate alınmıştır. Örneğin sözleri mani olana mani, koşma olana koşma, semâî olana semâî, destan olana destan, hoyrat olana hoyrat, kalenderî olana kalenderî, tecnîs olana tecnîs, vezn-î aher olana vezn-î aher, satranç olana satranç, selis olana selis, nefes olana ise nefes denilmiştir.

3. Ezgilendiriliş Amaçlarına ve Seslendirildiği Ortama Göre Türküler: Bu adlandırma şeklinde de, türkünün seslendirildiği ortam ya da seslendiriliş amacı dikkate alınmıştır. Örneğin, sohbet toplantılarında seslendirilenlere sohbet türkü, düğünlerde seslendirilenlere düğün türkü, çocuk uyutmak için söylenenlere ninni, yolda giderken seslendirilenlere yol türkü, kına yakma sırasında seslendirilenlere kına türkü, çobanların seslendirdiklerine çoban türkü, askere gönderme sırasında seslendirilenlere bar, horon oynanması sırasında seslendirilenlere ise horon türkü...” (Akdoğan 150,151).

Boratav türkü sözlerini *konularına ve ortamına göre söylenen türkü* olmak üzere, iki farklı başlıkta sınıflandırmıştır. Boratav'ın yaptığı sınıflandırma kısaca şu şekildedir;

“A. Konularına Göre Türküler;

1. Lirik Türküler (Ninniler, aşk, gurbet, asker, hapisane türküleri, ağıtlar)
2. Taşlama, Yergi ve Güldürücü Türküler.
3. Anlatı Türküleri (Efsane konulu, bölgesel ve bireysel konulu ve tarihi konusu olan türküleri)

B. Ortamına Göre Söylenen Türküler;

1. İş türküleri.
2. Tören Türküleri (Düğün türküleri, bayram türküleri)
3. Oyun ve Dans Türküleri” (Boratav, 1992:150–151).

Uğurlu, Türküleri içeriklerine (konularına/sözlerine) göre şu şekilde sınıflandırmıştır;

- “1. Ninni ve Çocuk Türküleri,
2. Doğa Üzerine Türküleri,
3. Aşk Türküleri,
4. Kahramanlık Türküleri,
5. Askerlik Türküleri,
6. Tören Türküleri,
7. İş Türküleri,
8. Eşkıya Türküleri,
9. Acıklı Olaylarla İlgili Türküler,
10. Güldürücü Türküler,
11. Karşılıklı (diyaloglu) Türküler,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

12. Oyun Türküleri,

13. Ölüm Türküleri” (Uğurlu, 2009: 243).

Yakıcı; *vezinleri bakımından* (hece veznine göre), *yapıları bakımından* (bentlerine göre), *konuları bakımından* (söz içeriklerine göre) ve *ezgileri bakımından* (usul özelliklerine göre) olmak üzere, dört ana başlık altında kapsamlı bir Türkü sınıflandırması yapmıştır.

Yakıcı'nın yaptığı bu türkü sınıflandırmasından, araştırma konusuyla ilgili olan içeriklerine göre bölümü şu şekildedir.

“Konuları Bakımından Türküler

1. Aşk/ Sevda Konulu Türküler

2. Gurbet/ Ayrılık/ Hasret Konulu Türküler

3. Beşik/ Bebek/ Çocuk Türküleri/ Ninniler

4. Ölüm Türküleri/ Ağıtlar

5. Tören Türküleri

5.1. Düğün Türküleri

5.1.1. Kına Türküleri

5.1.2. Gelin Alma/ Karşılama/Kutlama Türküleri

5.1.3. Güvey Türküleri

5.2. Bayram Türküleri

6. Asker/Askerlik Türküleri

7. Hapishane Türküleri

8. Olay Türküleri

8.1. Tarihî Olayları Anlatan Türküler

8.1.1. Savaş Türküleri

8.1.2. Yiğitlik/Kahramanlık Türküleri

8.1.3. Eşkıya Türküleri

8.2. Sosyal Olayları Anlatan Türküler

8.2.1. Toplum ve Aile İçi Olayları Konu Alan Türküler

8.2.2. Göç Türküleri

8.2.3. Hastalık Türküleri

9. Doğal Çevre ile İlgili Türküler

9.1. Doğayı Konu Alan Türküler

9.2. Bitki ve Çiçekleri Konu Alan Türküler

9.3. Hayvanları Konu Alan Türküler

10. Beslenme ve Yiyecekleri Konu Alan Türkü

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

11. İş ve Meslek Hayatıyla İlgili Türküler
12. Övgü Türküleri
13. Yergi/ Alay/ Eleştiri Türküleri
14. Şikâyet Türküleri
15. Eğitici /Öğretici Türküler
16. Arzu/İstek Türküleri
17. Dinî/Tasavvufî Nitelikli Türküler
18. Oyun Türküleri
- 18.1. Çocuk Oyunlarındaki Türküler
- 18.2. Kadın Oyunlarındaki Türküler
- 18.3. Erkek Oyunlarındaki Türküler”

3.1. Konularına Göre Yapılmış Türkü Sınıflandırmalarının Değerlendirilmesi

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, konularına göre yapılmış olan türkü sınıflandırmaları, araştırmacıların perspektiflerine göre şekillenmiş ve bunun sonucunda her biri diğerinden birçok açıdan farklılıklar gösteren türkü sınıflandırmaları ortaya çıkmıştır. Türkü sınıflandırmalarındaki bu farklılıkların en önemli nedenleri, türkülerin çok geniş bir konu dağarına sahip olmalarının yanı sıra, birçok türkünün söz içeriklerinde birden çok konunun yer almasıdır: “Türkülerin konuları birçok araştırmacı tarafından sınıflanmaya çalışılmıştır. Lakin bu konudaki çalışma sayısı kadar türkü konusu sınıflandırmasının olması, bu işin zorluğuna işaret etmektedir” (Vural, 2013: 747). Daha açık bir ifadeyle, herhangi bir türkünün her bir dörtlüğü farklı içeriklere sahip olabilmekte ve bu durum da türkülerin söz içeriklerine göre sınıflandırma konusunda çeşitli problemleri beraberinde getirebilmektedir. Konuya yönelik olarak Kaynar, şu tespitlerde bulunmuştur;

“Türkülerin konularına ve kullanım alanlarına göre sınıflandırılmasında, türkülerin içeriğindeki iç içe geçmişlikten dolayı her zaman tam bir ayırım mümkün değildir. Kimi zaman bir kahramanlık türküsünde aşk veya doğa olaylarını ya da bir başka içeriği bir arada bulabiliriz. Bu nedenle bir doğa türküsü aynı zamanda aşk türküsü sınıfında yer alabilir. Bununla birlikte, türkülerin konularına göre sınıflandırırken, türkülerin yaratılmasına etken olan ana olay ve esas anlatılmak istenen duygu göz önünde bulundurularak sınıflandırmak uygun olmaktadır. Yine de Türk Halk Müziği ürünlerinin içeriğine göre ayrımlanması kişisel görüşlere ve sübjektiviteye açık bir durumdur” (Kaynar, 1996: 59).

Araştırma kapsamında, TRT arşivinden seçilmiş, GTHM repertuarı içerisinde yer alan ve konu bakımından belirli bir bütünlük göstermediği tespit edilen üç adet türkü örneği sunmanın, konunun daha net anlaşılması açısından gerekli olduğu düşünülmüştür:

Kavurma Koydum Tasa

“Kavurma koydum tasa
(ağam yar, paşam yar)
Doldurdum basa basa (di gel gel)
Benim yârim pek güzel
(ağam yar, paşam yar)
Azıcık boydan kısa (di gel gel)

Bugün ayın onudur (ağam yar,
paşam yar)
Yüküm buğday unudur (di gel
gel)
Evliye gönül verme (ağam yar,
paşam yar)
Eve gider unuttur (di gel gel)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Tortumun eğmeleri (ağam yar,
paşam yar)
Beğenmem değmeleri (di gel gel)
O yar yelek yaptırmış
(ağam yar, paşam yar)
Ben olim düğmeleri (di gel gel)”
(TRT, THM Repertuvar,
No:1715).

Evlerine Varamadım Tavşandan

Evlerine de ben varamadım da davşandan,
Oğlumuz güccücük uyumuş da galmış da
akşamdan.
Evlerine de ben varamadım da köpekten,
Cavırın gızı da fıstan da geymiş de ipekten.

Evlerine de varamadım da horozdan,
Cavırın gızı uyumuş da galmış gurazdan.
Evlerine varamadım harımdan,
Güccücüğüm ayırdılar da yarımdan.
(TRT, THM Repertuvar, No: 8)

Endim Dere Beklerim

Endim dere beklerim,
Vay benim emeklerim.
Eller yârim dedikçe,
Sızlıyor gemüklerim.

Endim derede durdum,
Bir çift güvercin vurdum.
Güvercini ararken,
Bir güzele vuruldum.
(TRT, THM Repertuvar, No: 9)

Konularına göre yapılan türkü sınıflandırmalarındaki problemler, GTHM eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir. Daha açık bir ifadeyle her kaynakta birbirinden farklı şekillerde yapılmış olan türkü sınıflandırmalarından dolayı, ulusal ölçekte standart bir türkü sınıflandırılması yapılması açısından çeşitli aksaklıklar yaşanabilmektedir.

Konularına göre yapılmış olan türkü sınıflandırmalarında farklılıkların çeşitli problemlere sebebiyet vermesinin yanı sıra, yalnızca söz unsuru dikkate alınarak yapılmış olan türkü sınıflandırmalarının birer müzikal tür olarak gösterilmesinin veya algılanmasının, GTHM nazariyatı açısından konuyu içinden çıkılmaz bir hale soktuğunu söylemek mümkündür. Konuya yönelik olarak Akdoğu şu tespitlerde bulunmuştur; “...türkünün hem bir müzik türü, hem de edebiyat türü olduğu göz ardı edilerek, aynı zamanda temel tür olan türküler, yalnızca kullanılan sözlerin türü, biçimi, konusu dikkate alınarak sınıflandırılmış, “*türkülerde ezgi ile söz ayrılmaz bir bütündür.*” gibi yanlış bir görüşün doğrultusunda yapılan ayrımlar ve sınıflandırmalar, sanki birer müzik türü imiş gibi kabul edilmiş ve bu olgu yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır” (Akdoğu, 1996: 150).

GTHM’de herhangi bir türkünün müzikal olarak hangi türe ait olduğunu saptamak için usul, dizi, tavır vb. özellikler göz önünde bulundurulmakta, türkülerin konuları ise dikkate alınmamaktadır. Ancak yalnızca konularına göre yapılmış olan türkü sınıflandırmalarında, edebi açıdan söz kümelerine verilen adlandırmaların, türkülerin adlandırılmalarına da karşılık olarak kullanıldığı durumlara rastlamak mümkündür. Örneğin edebi bir şiir türü olan “koşma”nın bazı kaynaklarda “koşma türkü” olarak adlandırılması veya söz içeriği kahramanlıkla ilintili olan bir türkünün “kahramanlık türküsü” olarak adlandırılması gibi.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sözlerine göre yapılmış türkü sınıflandırmalarının değerlendirildiği bu araştırma kapsamında, aşağıdaki sonuçlara ve bu doğrultudaki önerilere varılmıştır:

- Türkü sınıflandırmalarında sözsel ve müzikal (yapısal) özellikler farklı alanlarda kategorize edilmelidir.
- Müzikal özelliklerine göre yapılan türkü sınıflandırmalarında söz unsurunun gözetilmemesi, yalnızca usul, dizi, tavır, vb. müzikal özelliklerin dikkate alınması gerekir.
- Konularına göre yapılmış ve kaynaklarda yer almış olan bazı türkü sınıflandırmalarının, GTHM’de tıpkı bozlak, zeybek vb. gibi birer tür olarak algılanabildiği ve bu yanlış algılamının GTHM nazariyatı açısından bir takım problemlere neden olduğu ve bu nazari sorunun düzeltilmesi gerektiği görülmüştür.
- Konularına göre yapılan ve kaynaklarda yer almış olan türkü sınıflandırmaları birbirlerinden birçok açıdan farklılıklar göstermektedir ve bu durum, ortada ciddi bir nazari sorun bulunduğunu göstermektedir, dolayısıyla konularına göre yapılmış olan bütün türkü sınıflandırmaları değerlendirilerek, bu türkü sınıflandırmalarının aralarındaki farklı veya ortak noktalar tespit edilmeli ve standart bir sınıflandırma yoluna gidilmelidir.
- Sözleri bakımından türküler, dâhil olduğu edebi tür açısından ve konu açısından olmak üzere, iki ana başlık altında sınıflandırılabilir: Sözleri bakımından yapılacak olan türkü sınıflandırmalarının yalnızca edebi (koşma, mani vb.) veya içeriksel (asker türküsü, sevdâ türküsü, vb.) olduğu ve bu adlandırmaların GTHM’deki müzikal türlere verilen adlandırmalarla karıştırılmaması gerektiği vurgulanmalıdır.
- TRT’de yer alan GTHM repertuarı üzerinde yapılan incelemelerde konu bütünlüğü olmayan ve her bir dörtlüğü farklı bir içeriğe sahip olan birçok türkünün var olması nedeniyle, tüm türkülerin içeriklerine göre standart bir sınıflandırılmaya tabi tutulamayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Konunun uzmanlarından oluşturulacak bir komisyonla, içerik açısından konu bütünlüğü olmayan türküler için farklı adlandırmalar (sözgelimi *karma konulu türküler* gibi) kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKDOĞU, O; (1996), Türk Müziğinde Türler ve Biçimler, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- ARSEVEN, V. (2000), Türk Halk Müziğinin Ezgisel Yapısı Üzerine, Türk Halk Müziğinde Çeşitli Görüşler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, ANKARA).
- BOHLMAN, V. P. (1988), The Study of Folk Music in the Modern World, Indiana Universty Press.
- ÇEPNİ, S. (2010), Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş. (5. Baskı). Trabzon.
- EMNALAR, A. (1998), Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı, Ege Üniversitesi Basımı, İzmir.
- ELÇİN, Ş. (1981), Halk Edebiyatına Giriş, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- FİDAN, S. (2011), “Sözlü Kültür-Sözlü Tarih İlişkisi Bağlamında Niş Türküleri/ Niş Folk Songs in the Context of Relationship Between Oral Culture And Oral History”, TURKISH STUDIES-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

- Turkic, ISSN:1308–2140, (Türk Halk Biliminde Dün-Bugün-Yarın), Volume 6/4, Fall 2011, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2807> p. 139–148.
- HOŞSU, M. (1997), Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı. Kombassan A.Ş., İzmir.
- ONG, W. (2003), Sözlü ve Yazılı Kültür, Çev. Sema P. Banon, Metis Yayınları, İstanbul.
- ÖNCÜ, A. (2011), Trabzon Türküleri (Tasnif, İnceleme, Metin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- KAYNAR, Ü. (1996), Türk Halk Kültürü ve Halk Müziği, Ege Yayınları, İstanbul.
- PELİKOĞLU, M. Can. (2012), Geleneksel Türk Halk Müziği Eserlerinin Makamsal Açıdan Adlandırılması, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- ŞAHİN, M. (2010), Türk Halk Müziğinde Coğrafi Motifler ve Türküler Atlası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı.
- TATYÜZ, H. (2001), Niğde Yöresi Halk Türkülerinin Melodik Yönden İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TİTON, J. Todd. (1999), Müzik, Halk ve Geleneksellik, çev. Çiğdem Kara, Folklor/Edebiyat, sayı 17.
- TURHAN TUNA, Sibel (2013), “Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Bir Metin Aktarımı Örneği: Muğla'dan Derlenmiş Bir Efsane İle Kurumuş Ağaçlar Hikayesinin Mukayeseli İncemesi/ An Example Transferring Text from Oral to Written Culture: A Comparative Study of A Legend Compiled from Muğla and the Story of Kurumuş Ağaçlar (The Dried Trees)”, TURKISH STUDIES-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308–2140, (Sosyal Bilimler Karşılaştırmalı Dil-Edebiyat-Eğitim Özel Sayısı), Volume 8/8, Summer 2013, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5041>, P. 1347–1361
- TÜRK, V. (2009), “Türkülerde Eski (Arkaik) Sözcükler/ Archaic Words in Folk Songs”, TURKISH STUDIES-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN:1308–2140, (Prof. Dr. Ahmet Buran Armağanı), Volume 4/8, Fall 2009, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.940>, p. 83–88.
- UĞURLU, N. (2009), Folklor ve Etnografya Halk Türkülerimiz, Örgün Yayınevi, İstanbul.
- VURAL, T. (2013), Subject in Konya Folk Music Songs (Konya Türkülerindeki Konular), The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS), Volume 6 Issue 4, p. 743–758.
- YAKICI, A. (2007), Halk Şiirinde Türkü: Tanım, Tasnif, İnceleme, Metin, Akçağ Yayınları, Ankara.

Görüşme

- SABUNCU, Sabri (2014), TRT Türk Halk Müziği Büro Şefi, Ankara.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

